Синь Юйханның
«8D01704 – Орыс тілі мен әдебиеті» білім беру бағдарламасы бойынша философия докторы (PhD) дәрежесін алуға ұсынылған
«Қытайлық филолог студенттерді көркем мәтінді (А.П. Чехов пен Лу Синь шығармашылығы негізінде) салыстырмалы-салғастырмалы талдауға үйретудің теориялық және әдістемелік негіздері» атты диссертациялық жұмысына

АҢДАТПА

Зерттеудің өзектілігі. Бұл зерттеудің өзектілігі XXI ғасырда филологиялық білім беруге қойылатын жаңа талаптарды қалыптастырып отырған геосаяси, әлеуметтік-мәдени және технологиялық факторлардың тоғысуымен айқындалады. Жаһандану және «Бір белдеу – бір жол» бастамасын іске асыру жағдайында үштілділік саясатын енгізіп отырған Қазақстан Республикасы мәдениетаралық диалог үшін бірегей платформаға айналып, онда А. П. Чехов пен Лу Синь шығармашылығын салыстырмалы талдау тек академиялық міндет қана емес, сонымен бірге ЦУР №4 талаптарына сәйкес жаһандық гуманитарлық құзыреттілікті қалыптастыру құралы ретінде қарастырылады. Алайда бұл авторлардың туындыларының жоғары құндылықтық әлеуеті қытайлық студенттердің қабылдауын қиындататын елеулі тілдік және мәдени кедергілерге жиі ұшырайды, бұл әдістемелік құралдарды түбегейлі жаңартуды талап етеді. Осы контексте цифрлық технологияларды интеграциялау императивке айналады, әсіресе Қазақстанда 2026 жылдың Жасанды интеллект жылы деп жариялануына байланысты. ЖИ құралдарын қолдану когнитивтік жүктемені азайтуға және интерпретацияны тереңдетуге түбегейлі жаңа мүмкіндіктер ашып, Қазақстанның білім беру ортасын «техногуманитарлық» әдеби білім берудің инновациялық моделін жасауға арналған эксперименттік база ретінде қарастыруға мүмкіндік береді.

Зерттеу нысаны: Қытай студент-филологтарының мәдениетаралық әдеби білімі.

Зерттеу пәні: Сандық және ЖИ құралдарын пайдалана отырып, А.П. Чехов және Лу Синь шығармалары негізінде қытай студент-филологтарында көркем мәтіндерді салыстырмалы-салғастырмалы талдау дағдыларын қалыптастырудың әдістемелік шарттары мен механизмдері.

Зерттеу мақсаты тереңдетілген интерпретациялық құзыреттілікті қалыптастыруға бағытталған көркем дискурсты (А.П. Чехов және Лу Синь прозасы негізінде) компаративті талдауға қытай студент-филологтарын оқыту әдістемесін теориялық-әдіснамалық негіздеу және әзірлеу болып табылады. Жұмыста сондай-ақ оқу үдерісін оңтайландыру және көркем мәтіннің мағыналарын декодтау кезінде лингвомәдени кедергілерді жою құралы ретінде жасанды интеллект технологияларының лингводидактикалық әлеуеті анықталады.

Зерттеу мақсатын жүзеге асыру және гипотезаны растау үшін жұмыста бірқатар міндеттер шешіледі:

1. Көркем мәтіндерді салыстырмалы-салғастырмалы талдаудың теориялық негіздерін ресейлік, қытайлық және қазақстандық филологиядағы мәдениетаралық әдеби білім беру тәсілдерін талдау.

2. Қазақстанның көптілді білім беру ортасында орыс және қытай классикалық шығармаларын оқу кезінде қытай студент-филологтарының лингвистикалық, мәдени және интерпретациялық қиындықтарын анықтау.

3. А.П. Чехов және Лу Синь шығармаларының көркемдік ерекшеліктеріне салыстырмалы-салғастырмалы талдау жүргізу және мәдениетаралық интерпретация үшін маңызды әмбебап мәдени-ерекше элементтерді анықтау.

4. А.П. Чехов және Лу Синь шығармалары негізінде қытай студент-филологтарын көркем мәтіндерді салыстырмалы-салғастырмалы талдауға оқыту әдістемесін әзірлеу.

5. Әзірленген әдістемені оқу үдерісінде апробациялау және оның Қазақстанның көптілді және мәдениетаралық білім беру ортасы жағдайындағы тиімділігін бағалау.

Зерттеу материалдары А. П. Чехов пен Лу Синь шығармаларынан тұрды; олар салыстырмалы әдебиеттану, мәдениетаралық коммуникация және цифрлық гуманитарлық ғылымдар салаларындағы ресейлік, қытайлық және қазақстандық ғалымдардың еңбектері тұрғысынан талданды. Зерттеудің теориялық базасының маңызды құрамдас бөлігі А. П. Чехов пен Лу Синь мұрасын әртүрлі ұлттық филологиялық дәстүрлер аясында қарастыратын зерттеушілердің еңбектері болды. Қытайда Лу Синьнің дәстүрмен терең байланыстарын ашып көрсететін Чжу Чжэн мен Ван Фужэнь еңбектері іргелі мәнге ие. А. П. Чехов шығармалары Тун Даоминнің зерттеулерінде жан-жақты пайымдалып, ол орыс классигінің қытай мәдениетіндегі қабылдануын егжей-тегжейлі қарастырды. Ресейде Лу Синь мұрасын Анабель Л., Хуаньюй Ч., Спешнев Н. А. зерттеп, оның прозасының көркемдік ерекшеліктеріне және орыс тіліне аударылуына назар аударды, ал А. П. Чехов дәстүрі Чудаков А. П., Беляева И., Кузнецова Е. А. және басқа да мамандардың зерттеулерінде әлі де басты назарда. Қазақстанда екі жазушы шығармаларын қабылдау және олардың педагогикалық әлеуеті мәселелері С. Х. Габбасова, А. Т. Жумсакбаев, Н. А. Таирова және әріптестерінің еңбектерінде көрініс тауып, олар А. П. Чехов пен Лу Синь туындыларын интерпретациялау дәстүрлерінің болашақ филологтардың мәдениетаралық құзыреттілігін қалыптастырудағы және көптілді білім беру ортасында көркем мәтінмен жұмыс істеу әдістемелерін дамытудағы маңызын атап көрсетеді. Материалдардың эмпирикалық негізін педагогикалық эксперимент нәтижелері толықтырды: 100 студенттен алынған сауалнама деректері (63 валидті респондент), жазбаша интерпретациялар мен бақылаулар қамтылды; талдаудың объективтілігі корпус ресурстарын, параллель аудармаларды және ЖИ құралдарын қолдану арқылы қамтамасыз етіліп, мәтіндердің лексика-стилистикалық және мәдени ерекшеліктерін кешенді түрде зерттеуге мүмкіндік берді.

Зерттеу гипотезасы:

А. П. Чехов пен Лу Синь шығармаларындағы әмбебап және мәдени-ерекше элементтерді айқындау студенттердің көркем мәтіндерді мәдениетаралық тұрғыдан тереңірек түсінуіне ықпал етеді, егер:

– әдістеме қытайлық студенттердің типтік лингвистикалық, мәдени және интерпретациялық қиындықтарын ескерсе;

– оқыту кезең-кезеңімен құрылса: түсінуден бастап салыстыруға, интерпретацияға және рефлексияға дейін;

– оқу үдерісіне мәтінді өңдеудің заманауи цифрлық құралдары мен құрал-саймандары кіріктірілсе;

– әдістеме студенттердің кері байланысын ескере отырып, жүйелі түрде апробациядан өткізіліп, түзетіліп отырса.

Зерттеу әдістері.

1. Ғылыми әдебиеттерді талдау компаративистика мен сандық технологияларға қатысты теориялық тәсілдерді жүйелеуге және авторлық оқыту моделін негіздеуге мүмкіндік берді.

2. Кейс-талдау әдісі оқырмандық қабылдау заңдылықтарын анықтау мақсатында нақты оқу жағдайлары мен студенттердің қателіктерін зерттеу үшін қолданылды.

3. Салыстырмалы-салғастырмалы талдау теориялық және оқу деңгейлерінде А.П. Чехов пен Лу Синь шығармашылығындағы әмбебап және мәдени-ерекше белгілерді анықтауды қамтамасыз етті.

4. Мақсатты аудиторияның қабылдауын талдау Қазақстанның көптілді ортасында қытай студенттерінің мәтіндерді интерпретациялау ерекшеліктері мен когнитивті қиындықтарын анықтауға мүмкіндік берді.

5. Эмпирикалық әдістер (сауалнама және NLP-талдау) құзыреттіліктер динамикасы туралы сандық деректерді алу және ЖИ құралдарын қолданудың тиімділігін объективті бағалау үшін пайдаланылды.

Зерттеудің ғылыми жаңалығы қытай студент-филологтарын А.П. Чехов және Лу Синь шығармалары негізінде көркем мәтіндерді салыстырмалы-салғастырмалы талдауға оқытудың теориялық және әдістемелік негіздерін кешенді әзірлеуден тұрады, бұл бұрын арнайы ғылыми зерттеу пәні болмаған. Жұмыста алғаш рет Қазақстанның көптілді білім беру ортасында орыс және қытай классикасымен жұмыс істеу кезінде қытай студенттерінде туындайтын типтік лингвистикалық, мәдени және интерпретациялық қиындықтар анықталды және негізделді, бұл осы мақсатты аудиторияның ерекше қажеттіліктерін анықтауға мүмкіндік берді. Зерттеудің жаңалығы әдеби мәтіндерді мәдениетаралық салыстыру әдістемесінде операциялық категориялар ретінде әрекет ете алатын А.П. Чехов пен Лу Синь шығармаларының әмбебап және мәдени-ерекше көркем элементтерін анықтауда көрініс табады. Осы негізде қытай студенттерінің көркем мәтінді қабылдау ерекшеліктеріне бейімделген және оларда мәдениетаралық талдаудың тұрақты дағдыларын қалыптастыруға бағытталған авторлық кезеңдік оқыту моделі (түсіну → салыстыру → интерпретация → рефлексия) ұсынылды. Сандық құралдар мен жасанды интеллект технологияларын (мәтінді автоматты жеңілдету, машиналық аударма, корпустық әдістер және зияткерлік диалогтық

жүйелер) әдеби білім беру үдерісіне интеграциялаудың тиімділігін ғылыми негіздеу және эксперименттік растау маңызды үлес болып табылады, бұл когнитивті жүктемені азайтуға және көркем шығармаларды интерпретациялау дәлдігін арттыруға ықпал етеді. Қазақстандық жоғары оқу орны жағдайында әдістемені апробациялау қытай студенттерінің мәдениетаралық құзыреттілігін қалыптастыру динамикасы туралы жаңа эмпирикалық деректер алуды қамтамасыз етті, сондай-ақ әзірленген әдістемені көптілді білім беру ортасына сәтті енгізу үшін қажетті педагогикалық шарттарды анықтауға мүмкіндік берді.

Теориялық маңыздылығы. Теориялық деңгейде бұл зерттеу салыстырмалы әдебиеттануға, педагогикаға және сандық гуманитарлық ғылымдар саласындағы зерттеулерге үлес қосады. Біріншіден, ол А.П. Чехов пен Лу Синь шығармаларын салыстырмалы зерттеу шеңберін кеңейтіп, олардың әдеби диалогын мәдениетаралық білім беру деңгейіне көтереді және салыстырмалы әдебиеттану зерттеулері үшін жаңа теориялық тұтқаларды ұсынады. Екіншіден, Ханс-Георг Гадамердің «көкжиектер тоғысуы» герменевтикасына және когнитивті жүктеме теориясына сүйене отырып, зерттеу жаңа педагогикалық модельді ұсынады. Онда мәтінді түсіну табалдырығын төмендету үшін жасанды интеллект технологиялары қолданылады, бұл студенттерге әртүрлі мәдени көкжиектер арасында тиімді диалог жүргізуге мүмкіндік береді. Бұл білім беруде әдеби герменевтиканы қолдануға ықпал етіп қана қоймай, сонымен қатар білім беру зерттеулеріндегі пәнаралық конвергенция үшін теориялық негізді қамтамасыз етеді. Соңында, постгуманистік сыни перспективаға сүйене отырып, бұл зерттеу әдеби білім берудегі адам мен машина ынтымақтастығының әлеуетін зерттейді, бұл сандық гуманитарлық ғылымдар контексінде білім беру зерттеулерінің жаңа бағыттарын белгілеуге мүмкіндік береді.

Қорғауға ұсынылатын тұжырымдар:

1. Қытай студент-филологтарын мәдениетаралық оқыту А.П. Чехов және Лу Синь шығармаларын оқу кезіндегі лингвистикалық, мәдени және интерпретациялық қиындықтарды анықтауға сүйенетін арнайы әдістемелік негізді талап етеді.

2. А.П. Чехов және Лу Синь шығармаларын салыстырмалы-салғастырмалы талдау мәдениетаралық құзыреттілікті қалыптастырудың тиімді құралы болып табылады, өйткені ол көркем мәтіндердің әмбебап және мәдени-ерекше элементтерін бөліп көрсетуге мүмкіндік береді.

3. А.П. Чехов және Лу Синь шығармаларының әмбебап тақырыптары мен мәдени-ерекше элементтері қытай студенттерінде интерпретация және мәдениетаралық талдау дағдыларын қалыптастыруды қамтамасыз ететін әдістемелік категориялар ретінде қарастырылуы мүмкін.

4. Әзірленген оқыту әдістемесі кезеңдік модельге (түсіну → салыстыру → интерпретация → рефлексия) негізделген және көркем мәтіндерді салыстырмалы-салғастырмалы талдау дағдыларын жүйелі қалыптастыруды қамтамасыз етеді.

5.Әдістемені апробациялау және педагогикалық эксперимент нәтижелері оның тиімділігін растайды: сандық құралдар есебінен когнитивті жүктеменің

төмендеуі және студенттердің интерпретациялық және мәдениетаралық талдау дағдыларының өсуі.

Практикалық маңыздылығы. Практикалық деңгейде бұл зерттеу білім беруде қолдану үшін айтарлықтай құндылыққа ие. Бір жағынан, ол мұғалімдерге мәтінді жеңілдету, аудару және семантикалық интерпретациялау үшін жасанды интеллект құралдарын пайдалану сияқты оқу үдерісіне арналған практикалық стратегияларды ұсынады. Бұл студенттерге А.П. Чехов пен Лу Синь шығармаларын түсінуді біртіндеп тереңдетуге көмектеседі, осылайша оқу үдерісіндегі когнитивті жүктемені азайтады. Екінші жағынан, ол студенттердің мәдениетаралық құзыреттілігі мен сыни ойлау дағдыларын дамытуға ықпал етеді. Бұл таланттарды дамыту саласындағы жоғары білімнің заманауи мақсаттарына сәйкес келіп қана қоймай, сонымен қатар Қазақстанның үштілділік саясатымен және «Бір белдеу – бір жол» бастамасы аясындағы білім беру саласындағы қытай-ресей ынтымақтастығымен толық үндеседі. Қытай студент-филологтары үшін бұл педагогикалық тәсіл бір мезгілде әдеби интерпретация дағдыларын нығайтады және мәдениетаралық бейімделуді арттырады, оларды болашақ академиялық зерттеулер мен кәсіби тәжірибе үшін жоғары бәсекелестік қабілетпен қаруландырады. Сонымен қатар, осы зерттеудің әдістемесі мен нәтижелері аймақтық және жаһандық әдеби оқу бағдарламаларын әзірлеу үшін практикалық ұсыныстар бере отырып, басқа мәдениетаралық білім беру орталарына таратылуы мүмкін.

Апробация. Диссертацияның негізгі қағидалары мен нәтижелері PhD докторанттардың ғылыми-әдістемелік семинарларында, Әл-Фараби атындағы ҚазҰУ-дың орыс тілі және әлем әдебиеті кафедрасының отырыстарында (2023 жылдың қыркүйегінен 2025 жылдың желтоқсанына дейін) апробациядан өтті.

Диссертациялық зерттеу нәтижелері бойынша 4 мақала жарияланды, оның ішінде Scopus және Web of Science дерекқорларында индекстелетін 1 мақала, сондай-ақ ҚР Ғылым және жоғары білім министрлігінің Ғылым және жоғары білім саласындағы сапаны қамтамасыз ету комитеті (КОКСНВО МНВО РК) ұсынған басылымдарда 3 мақала бар. Сонымен қатар халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциялардың материалдарында 4 мақала жарияланды.

Диссертацияның құрылымы: диссертациялық жұмыс кіріспеден, үш бөлімнен, қорытындыдан, пайдаланылған әдебиеттер тізімінен және қосымшалардан тұрады.